

ماختىمقولى پېراغى وبوگون

اشارە: بولىپ مای آيىننىڭ يېڭىرىم اوچوندە اورۇپا و كانادا تۈركىمنلەر ئىنگ تارايىندان "تۈركىمن مدنى، ادبى و صونغاتى" آدلۇ اينترنت اوتاگىنىدا (پالتاك دا)، بىيىك ماختىمغۇلى پېراغى ئىنگ دوغولان گونونە باغيشلانيپ اوتورشىق گچىرىلدى. اول يىردى آيدان سوزلىرىمى كاغىذا گوچورىپ، اينترنت سايت لارىندا غۇيماغىمى تىكلىپ اتدىلر.

ابراهيم بدخشان ۱۳۸۹ مە ۲۰۱۰ - ۰۷ خرداد

غۇرقا-غۇرقا اىفلاس ياغىدايا دوشىدوك
تاقىدىر نامە بولسا گۇرولسىن ايندى،
پېكىرىغۇزازانىندا غايىنادىق، بىشىدىك
دېگەمەغان جوش ايلالپ اورولسىن ايندى.

ماختىمغۇلى پېراغى حاقدا سۆز آچماق آنگىسات دأل، هەركىم اوز اوقان و اوورە نى اوغرۇنا لايق
ليقدا اول بارادا كۆپ زاتلار بىلىاندىر، شۇنونك اوچىن من بولىپ كورونگ باشغاچاراق آرالاشماق
ايسلە يارىن. دوغوردانام پېراغى حاقدا آيدىلمادىق سۆز يازىلمادىق يازغى غالدىميقا دىيىپ بىر
حىلى آلادا ادىنیارىن. اول بىيىك اينسانىنگ ياشايىشى بارادا، دوورى حاقدا، غۇشىغى لارى
بارادا، سىياسى ايدە يالارى حاقدا، دىنى و فىلوسوفىكى اندىشه لرى بارادا و..... يازىلمالى
زاتلارى غوتارار يالى دأل. تۈركىمن عالىملارىنىنىڭ پېراغى حاقدا آيتمادىق، يازمادىق زاتلارى يوق
دىرىيەر يارە مولىن دوغوردانام بوشىلە مى؟ بىيىك پېراغى ئىنگ دنگىزىنى يوزۇپ آنگىرسىينا
يتىپ بولىارمى، اونونك آچىق آسمانىنى اوچوب غوتارىپ بورميقا؟

دۇغاما دوش گلن گوگە رر گول دىك
گولونك مووسومى دىك دووران تاپىلماز
غاهرىمینىڭ آتاشى كۆيدۈرر كول دىك
كول اورۇنۇدان غايىدىپ بوسستان تاپىلماز.

پېراغىنىڭ دوورونى تايidan اوورە نمك و اول بارادا كورونگ گچىرمك، اول ايام تارىخ
چىلانگ ايشى، پېراغىنىڭ ديوانىنى اوز دووردىش ادبىاتى بىلەن درنگاپ، اونى كىسىت لمك و
ايل كۆچولىكىنه آچىقلالپ بىر مك عالىملارىنىڭ، ادبىاتچى لارىنىڭ ايشى. من بولىملارا بورنوم
سوچوب بىلەرنى. من دىنگە بىر تۈركىمن شاحىرى حۆكموندە، اونگارىپ بىلسىم پېراغىنىڭ
شىغىرلارىنى غايatalاپ-غايatalاپ اوقارىن، دوغولانارىن، باشىرسامدا اونونك شېغىرييە تى بارادا
ايکى آغىز گورونگ بىرپ بىلە رىن. آلتىننىڭ باھاسىن كىسىتله مك اوچىن اونى زرشىناس لارا
تابشىرماغىمىز گىرك.

پىلک بازى بىر مىش جومله - جاھانا ،
مېنинىڭ اىغتىيارىم يرمە پىلگە ،
كۆنگول غوشى اوچوب گىتىسە هەريانا ،
مأتاچ اتمەغانات، غوبروق، بىلە گە.

پېراغىنىڭ ديوانىنى ئىنگە آلىپ، گۆزدەن گچىرىپ باشلانگدا، اونونك دورداھە سۆزلىرى شىلە بىر
سنى غورشاپ آلىار ولىن، سىن بودونىھ دن اوزولىپ، شاحىرىنىڭ شىغىرييە ت دنگىزىنى چوموب
گىدە ئىنگى دويمان غاليانگ.

كائىر غۇشغۇلارىندان دۇيوب بىلەرسىنگ، غايatalاپ-غايatalاپ اوقاسىنىڭ گلر، كائىر سۆزلىرىنە
عاقىلىنىڭ چاتماز، آنگلاچاق بولۇپ چكە له شرسىنگ-ام ولىن، بىر ھىلى سنى حalamaiyan يالى
سانگا يول بىرمىز. امما كاشىرىنىڭ باشىنى باشلارسىنگ-دا سۇنگلاپ بىلەرسىنگ، سىننىڭ
بۇرە گىنگە واينام لارىنگا غابات گلەز. يۇنە شۇل واختىنگ اوزوندە باشغا بىر تۈركىمن بالاسى

ادیل شوْل سانگا غابات گلمه يأن غوشغىنى اوقياپ، گۆزلىينه ياش تگه لاب، اونى اوْزىله شديريپ، اونگا دۇلى دوشونىپ اوتوراندىر. بونامه بىلە كأن؟ دىيىپ، سىن اۆزۈنگە سوراغ بىر رىسىنگ و بو سوراغ سىنىنگ اوچىن بىر تىمانىنگ باشى بولوب بىلە.

پيراغىنگ ديوانى نىنگ صاحبىالارىنى آغتارامىزدا، اول يerde دورلى-دورلى تىمالارا غابات گلىياريس. كاپىر غوشغولارىنگ ماضمونى باشغابير غوشغى نىنگ سطىرلىرىنده يازىلان زاتلار بىلە اوغورداش دال، غايىتا غاپ-ماغارشى-دا دوريا. غوشغولارى شىغرييە ت تايدان ھم بارلانىدا كۆپ اوكتىگە شىك ليكلەر يوزە چىقىار. بو مىسە له عالىم-لارىنىڭ آراسىندا دورلى پىكىرلىرى آرا تاشلاپ بىلىار.

ماختىمغولى نىنگ ديوانينا ھر كيم اۆزوجە غارايانار، ھر آدام اۆز گەرە گىنى آليار، شونونگ اوچىن تازە-تازە پىكىرلەر و اوكتىگە شىك ايدە يالار يوزە چىقىار. بو بىر غۇوئى زات، يۇئە بۇ غۇوئى زاتلار آغىزالالىغا سىاب بولمالى دال دىر. پيراغىنگ بىكىريم بويونچا پيراغىنگ غوشغولارىنىڭ دورلولىگى كاميل ليگىنگ نىشانى دىر. پيراغى ياشلىغىندان سونگ دەmine چىلى، هەركۈن، ھەردم كمال تاپاندىر. كاميل ليگە اوبيان اينسانلار بوغونكى گۈچلى پىكىرىنى دوبىنكى عجىزراك سۆزى بىلە آنگسات چالىشىپ بىلەنديرىلر. اونگا تاصىپ ادىپ اول حاقدا جىل، داوا اديان دال دىرلەر.

پيراغى الميدام اوّورە نېيدىر، اوّورە دېيدىر، گۈزىپ گۈرۈدىر، گۈرە ن زاتلارى بارادا اوپلانىپدىر. كۆپ كىتابلار اوقياپ كۆپ ھم يازىپدىر. پيراغىنگ كاميل ليگە اوبيان عمۇرونى يللە-بلىي ياش تاپغىرلارينا بولمك بولار. اونونگ ياشلىغى، طالىپ واقتى، دىنى غوشغولار مىنگلى غىزىنگ عىشىغى وايرالىق، اورتا ياشلاردا ايل-گونونگ آلادارسى، اوّووت-نصىحات لى غوشغولار، مىللە وسياسى ايدە يالار، ياش اولى واقتى عرفانى وعومۇرنىڭ سونگ لارىندا فيلوسوفىكى شىغىرلار. البتىدە بۇ بولۇنمه پيراغىنى اوّورە نمك اوچىن دىر يۈغىسا اونونگ دۆرە دىجي لىگى بىرى-بىرىنە ارىش-آرغاج يالى باغلى دىر. اونونگ كان سانلى غوشغولارىنى آنگساناتلىق بىلەن بلىي بىر دۆورە باغلاب بولماز. مىثال اوچىن آدام عومۇرنى، دوغولىشدان اوّلومە چىلى حرکتلى واصب اديان شىغىرلارىنىڭ سانى كۆپ دىر. پيراغى بۇ حىليلى غوشغولارىندا بىر اينسانىنىڭ باشدان-آياق عومۇر دۇوامىنى آيدىيار يۇئە اولاردا ايزارلا نيان پىكىر ھەر بىرىنده باشغاقا-راقدىر. دېيمىك شاھىر اينسان عومۇرنە باشقا بىر خىلى غارايان بولسا، اورتا ياشلاردا و ياشولى واقتلارىندا دوپ دن باشغاقا غارايان اكن. بو مىثالى بە يە كى تىمالاردا گىنگە لەپ بىلە رىس و بو اوّسوشى شاھىرىنىڭ توتوش ديوانىندا-دا گۈرمك بولار.

من بۇ يerde يە بىر زادى نىغتاتپ گچە سىيم گلىيار. بىز پيراغى نىنگ غوشغولارىنى اۇقا- يارىس، اوّورە نىياريس، اونى توركمىن ادبىاتى نىنگ اولى سۇتوننى حۆكموندە سوپىياريس، اونگا غۇوانىياريس. يازغى لارىمىزدا، گۈرۈنگ لارىمىزدا، اونونگ عاجايىپ بىت لرىنى مىثال ادینىياريس، اونونگ دوغولان گونى توركمىن ايلى اوچىن بىر مىللە گون بولوب، بىز اونونگ شانىنا ھەر بىل اولودان-اولى بايراملار گچىريياريس. البتىدە بىك پيراغى بۇ ايش-لىنگ بارىنا سزە واردىر. يۇئە بىز! اونونگ شىغىرلارى نىنگ آيناسىندا اۆزۈمىزە سىرە- دن واقتىمىز، اونونگ كلامينا لايقى مى! سزە وارمى؟ اونونگ آرزووچىلىنىڭ دنگىزىنده يوزمە كى باششارباريس مى؟ اونونگ دىيە نلىرى نىنگ ھى بولماندا كاپىرىنى يېرىنە يتىرىياريس مى؟ بىك پيراغىنگ، توركمىن لەه اينگ اولى وصىتى بولان آغزى بىرلىك حاقدا تابشىرىپ گىدىن ايدە ياسىنى دولى دوشونىپ دىرييس مى، اونى اۆزۈمىزە ساپاق ادینىياريس مى؟

كملىك اىلە ، كمال بار ، متنلىك اتمە ، زوال بار.

خۇرماتلى دوستلار، غۇوانچلى توركمىن بالالارى، هاچان-دا آرامىزدا چالاجا آغرالالىق دۆرائىدە، بىرى-بىرىمىزىن دن اۆتونچ سوراماڭى باششارساق، بىرى-بىرىمىزى باغيشلاپ بىلسىك اينها شۇندا آغزى بىرلىكە غۇلایلاپ بىلە رىس، دورلى پىكىرلى بولساقدا يورە گىميرىنگ بىرلىگىنى ساقلاپ بىلە رىس. اۇي لارىمىزىنگ، ماقصىدارلارمىزىنگ اوكتىگە شىك بولماڭى اولى بايليق دىر، اونى

غۇرۇپ، دورلى لىكىدە بىرە ك-بىرە گە جىداب، بىرە ك-بىرە گى سىلاب، اغزى بىر بولماقى اۋۆرە نمە لى.

غۇجا دوتارىنگ كېرىش لىيىننگ چكىمى شىك بولسادا، غورولان سونگ، اىكى سىندىن شىلە بىر ياقىملى اوواز چىقار ولىن، واخ بىزىنگ يورە كلىرىمېزىننگە تارلارى بىرگۈن شىلە غورولارمىقان دىدىرىپ چونگ حاسراتا باتىرىيار.